

МОВНА ОСОБИСТІТЬ ЯК ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Голубовська Ірина Олександрівна
доктор філологічних наук, професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті узагальнюються існуючі точки зору на поняття "мовна особистість", уточнюється його структура з огляду на участь мовної особистості у комунікативних актах, окреслюються обрії вивчення цього складного феномена як предмета зіставної лінгвокультурології

Ключові слова: мовна особистість, структура мовної особистості, мовленнєва особистість, соціальна роль, соціальний статус, зіставна лінгвокультурологія.

Зміна гуманітарних парадигм у суспільствознавчих науках у цілому і, зокрема, у лінгвістиці зумовила фокусування уваги вчених-філологів на феномені *homo loquens* – людини, що виступає суб'єктом породження та сприйняття мовних повідомлень. Перефразуючи геніального Фердинанда де Сосюра, можна твердити, що інтерес лінгвістів наразі перемістився з дослідження правил гри у шахи (структурно-семантичний підхід) на самих гравців (антропоцентричний підхід). Термін "мовна особистість" набирає все більшої поширеності, його можна зустріти у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених [Богин 1984, Голубовська 2004, Горелов, Седов 2005, Караулов 1987, Красных 2003, Ляпон 1995, Сиротинина 1998], проте, як зазначають дослідники цього явища, поки що не існує "єдиного, прийнятого та визнаного усіма трактування цього поняття" [Красных 2003, 47].

Метою цієї статті є узагальнення існуючих точок зору на цей складний феномен із вирізненням поняття "культурно зумовленої комунікативної особистості" як необхідного терміна опису мовної особистості у рамках лінгвокультурології.

Почнемо з історії питання.

Як відомо, до повсякденного наукового обігу термін "мовна особистість" було впроваджено Ю.М. Карауловим у його славнозвісній монографії "Русский язык и языковая личность" (М., 1989). Нагадаємо, що саме в цій монографії було вперше запропоновано структуру мовної особистості, котра може розглядатися як у лінгводидактичному, так і в теоретико-лінгвістичному аспектах, і яка складається з трьох основних рівнів: 1) нульового – вербально-семантичного (лексикону особистості); 2) першого – лінгво-когнітивного (тезаурусу особистості); 3) другого – мотиваційного (прагматикону особистості). Поняття першого рівня мовної особистості перегукується із щербівською "мовною системою" = слов-

ник + грамматика – і передбачає наявність у мовця усталеного фонду лексико-граматичних знань, які й забезпечують володіння природною мовою. За свідченням самого автора, "цей рівень дослідження мови є нульовим для особистості і певною мірою беззмістовним ... Він потрапляє до поля зору дослідника особистості тільки якщо йдеться про другу для неї мову" [Караулов 1989, 36]. Наступний рівень мовної особистості пов'язаний із системою знань про навколишній світ, на ньому закарбований "образ світу" у вигляді понять, ідей, концептів, різнорідних одиниць, "... серед яких можуть бути і наукові поняття, і просто слова, що набули статусу узагальнення, символи, ... образи, картини, "уламки фраз" ("фрагменти думок"), стереотипні судження, вербальні та інші формули" [Караулов 1989, 172]. Усі ці елементи утворюють більш-менш цілісну "картину світу" свідомості особистості. Саме на цьому рівні "до гри вступають інтелектуальні сили" [Караулов 1989, 36], значення розширюється до знання, встановлюється ієрархія смислів і цінностей у тезаурусі мовної особистості. Третій (мотиваційний) рівень пов'язаний з діяльнісно-комунікативною іпостасю людини, включаючи цілі, оцінки, мотиви, установки мовної особистості.

Наведена вище трихотомія за майже десять років з моменту її оприлюднення по праву набула хрестоматійно-класичного характеру.

Проте, як видається, наукові потреби сьогodнішньої лінгвістики висувають необхідність деякого коригування і доповнення класичної схеми.

Так, проблема співвіднесеності мови й мовлення, що не втратила актуальності ще з часів В. фон Гумбольдта (антиномія $\epsilon\nu\epsilon\rho\upsilon\epsilon\iota\alpha \leftrightarrow \epsilon\rho\omega\nu$), спонукала деяких дослідників до осмислення феномену мовної особистості на тлі диференційних ознак *langue* і *parole*, що призвело до вирізнення поняття **мовленнєвої особистості** як об'єкта вивчення лінгводидактики та теорії мовленнєвої діяльності [Клобукова 1997].

В.В. Красних у своїй монографії "Свой" среди "чужих": миф или реальность? (М., 2003), порівнюючи концепції мовленнєвої діяльності Ф. де Сосюра та О.О. Леонтьєва [див. Красних 2003, 49–51], доходить висновку про необхідність вирізнення з метою насамперед теоретичного осмислення *homo loquens* чотирьох понять, пов'язаних з різними іпостасями мовної особистості: 1) **"людина, що говорить"** – особистість, одним із видів діяльності якої є мовленнєва діяльність, що включає як процеси породження, так і сприйняття мовленнєвих повідомлень; 2) **мовна особистість** – особистість, що реалізує себе у мовленнєвій діяльності на основі сукупності певних знань та уявлень; 3) **мовленнєва особистість** – особистість, що реалізує себе у комунікації, обираючи та реалізуючи ту або ту стратегію і тактику спілкування, яка обирає та використовує той або інший репертуар засобів (як суто лінгвістичних, так і екстралінгвістичних); 4) **комунікативна особистість** – конкретний учасник конкретного комунікативного акту, що діє у реальній комунікації

[Красных 2003, 50–51]. Віддаючи належне незаперечній логіці і послідовності вирізнення різних ракурсів осмислення такого складного багатомірного явища, яким виступає мовна особистість, хотілося б зазначити, що вищенаведена чотиричленна схема відбиває ті теоретичні уявлення, які склалися у дослідниці внаслідок опрацювання мовних і екстрамовних реалій, пов'язаних з, так би мовити, "одномовною", а точніше – російськомовною особистістю.

В.І. Карасик пропонує п'ятиелементне наповнення поняття **мовленнєвої організації** людини, яке співвідноситься з поняттям **мовленнєвої діяльності** як сутність і прояв¹: 1) **мовна здатність** як органічно закладена в людині можливість вербального спілкування, зумовлена її психосоматичними особливостями; 2) **комунікативна потреба** як адресантність, спрямованість на комунікативні умови, учасників спілкування, певний мовний колектив; 3) **комунікативна компетенція** як набуте вміння здійснювати спілкування у різноманітних реєстрах для здійснення своїх комунікативних цілей; 4) **мовна свідомість** як активне вербальне відображення зовнішнього світу у внутрішньому; 5) **мовленнєва поведінка** як система свідомих та несвідомих вчинків, через які розкривається характер і спосіб життя людини [Карасик 2003, 24].

Порівнюючи схеми В.В. Красних та В.І. Карасика, можна дійти висновку, що використані у них поняття корелюють у такий спосіб: **"людина, що говорить"**, **мовна особистість** (В.В. Красних) ↔ **мовна здатність**, **мовна свідомість** (В.І. Карасик); **мовленнєва особистість** (В.В. Красних) ↔ **комунікативна потреба**, **комунікативна компетенція**, **мовленнєва поведінка** (В.І. Карасик). Як бачимо, поза кореляціями залишилося висунуте В.В. Красних **комунікативна особистість**, оскільки воно, по суті, являє собою конкретний вияв мовленнєвої особистості за тих або інших комунікативних обставин і співвідноситься з останньою як часткове з загальним. Як видається, для потреб етнокультурологічного кроскультурного осмислення homo loquens найприйнятнішим видається поняття **мовленнєвої особистості** через його яскраву культурну маркованість. Виділення ж у рамках мультимовних міжкультурних досліджень поняття **комунікативної особистості** може лише термінологічно ускладнити науковий дискурс і заплутати його реципієнта. Зазначення конкретної комунікативної ситуації ("КС освідчення в коханні", "КС виправдання", "КС умовляння", "КС звинувачення" тощо), у рамках якої діє етнічно маркована мовленнєва особистість, на мій погляд, нейтралізує необхідність використання поняття комунікативна особистість (принаймні у сенсі, що викладає у цей термін В.В. Красних).

¹ На думку О.О. Залевської, щербівська класична трояка модель мовних явищ (мовленнєва діяльність – мовний матеріал – мовна система) може бути доповненою таким складником, як мовленнєва організація [Залевская 1999, 30].

А зараз звернімося до тих типів мовних / мовленнєвих особистостей¹, що виділяються у сучасній лінгвістиці. Нас будуть цікавити насамперед ті класифікації, що ґрунтуються на психолінгвістичному та соціокультурно-мовному фундаментах.

У цікавій статті М.В. Ляпон "Мовна особистість: пошук домінанти" [Ляпон 1995] на основі класифікації психологічних типів людини швейцарського психолога і філософа К. Юнга² виділяються інтравертовані та екстравертовані мовні особистості. Матеріалом дослідження слугують прозаїчні тексти М.І. Цветаєвої, осмислені як "мовленнєвий автограф інтроверсії" [Ляпон 1995, 263]. Дослідниця доходить висновку про те, що "... автографом" мовленнєвої інтроверсії є вербалізована корекція свого мовленнєвого вчинку, вставки, що відбивають "блукання" навкруги денотату у пошуках оптимальної мовленнєвої форми" [Ляпон 1995, 275]³. Як видається, юнгівська типологія може стати в нагоді не тільки при дослідженні індивідуального психотипу, а й прислужитися у міжкультурних етнопсихолінгвістичних розвідках, де спостереження над вербальними та невербальними формами рефлексії "Я" етнічної мовної особистості на широкому текстовому тлі може гіпотетично призвести до встановлення переважаючого "етнічного психотипу" (інтровертованість або екстравертованість), притаманного лінгвокультурній спільноті у цілому.

Говорячи про мовну особистість, не можна обійти увагою питання про **соціальні ролі** як "... схвалений суспільством еталон поведінки, котрий відповідає конкретній ситуації спілкування і соціальній позиції (статусу) особистості" [Горелов, Седов 2005, 149]. Поняття соціальної ролі пов'язане з поняттям **соціального статусу**, що характеризує місце людини у соціальній ієрархії суспільства. Мовленнєва поведінка як етнічно маркований елемент мовленнєвої організації людини підпорядковується законам статусно-рольової взаємодії. "Класикою жанру" дослідження психо-

¹ Відволікаючись від дихотомії "мова – мовлення", будемо оперувати визначенням мовної особистості як сукупності "здібностей і характеристик людини, що зумовлюють створення нею мовленнєвих витворів (текстів)" [Караулов 1989, 3], у якому синкретично заявлені як її суто мовні, так і мовленнєві іпостасі.

² На думку К. Юнга, на тлі індивідуальних відмінностей психіки людини вирізняються два різних типи, які різко протиставлені одне одному – тип інтроверсії і тип екстраверсії [Юнг 1992, 3].

³ Підхід до вивчення мовної особистості, запропонований М.В. Ляпон, дещо корелює з концепцією В.П. Нерознака, який виділяє два типи мовної особистості: 1) стандартну мовну особистість, мовленнєва діяльність якої відбиває літературну норму мови; 2) нестандартну мовну особистість, яка може уособлювати як "верхи" культури (письменники), так і її "низи" (мовні маргінали, що користуються у своїй мовленнєвій діяльності ненормативною, обсценною лексикою) [Нерознак 1996, 114 – 116]. Інтровертовану мовну особистість можна співвіднести з нестандартною, "відцентровою" мовною особистістю, екстравертовану – із стандартною, "доцентровою". Швидше за все, інтравертованій нестандартній мовній особистості супокладена егоцентрична, а екстравертованій, стандартній – соціоцентрична мовна особистість (детальніше про опозицію егоцентрична ↔ соціоцентрична мовна особистість див. Карасик 2003, 37 – 43.).

логічного компонента рольового спілкування є *трансакційний аналіз*, запропонований свого часу американським психологом Еріком Берном [Берн 1992]. Він запропонував оригінальну модель статусно-рольової інтеракції людей із вирізненням трьох іпостасей мовної особистості – **Батько, Дорослий, Дитина**.

Дитина – носій ірраціонального, стихійного начала. У її мовній поведінці переважають мовленнєві реакції, пов'язані насамперед з емоційним сприйняттям світу. Роль Батька пов'язана з реалізацією авторитарного начала, носій цієї ролі позиціонує себе як уособлення "правильної моралі" та належних норм поведінки, що автоматично надає йому ієрархічно вищого щодо інших людей статусу і, відповідно, право безапеляційно коригувати поведінку інших, робити різкі зауваження та керувати їхньою поведінкою (див. вербальні маніфестації цієї ролі та інших у Горелов, Седов 2005, 152–155). Роль Дорослого характеризується домінуванням раціонального начала і здорового глузду. Носій цієї ролі намагається бути максимальною об'єктивним щодо оцінки будь-якої життєвої ситуації, виступаючи своєрідним посередником між Дитиною і Батьком. На російському мовному матеріалі трансакційний аналіз був вдало проведений Г.П. Божко при аналізі комунікативної ситуації "примирення" [Божко 2003] та Кушнір при аналізі комунікативної ситуації "освідчення в коханні" [Кушнір 2005]. В обох дисертаціях трансакції (взаємодії мовців, що складаються з комунікативного стимулу і комунікативної реакції) досліджувалися з метою встановлення відповідностей між вибором певної мовленнєвої тактики та соціальною роллю учасників спілкування. Як видається, застосування трансакційного аналізу у рамках мультимовного дослідження є цілком і повністю прийнятним, а його результати, одержані на матеріалі різних мов і різних комунікативних ситуацій, можуть пролити світло на ментальні особливості етносів, що виводяться вже не на підставі вивчення мовної свідомості *мовної особистості* крізь її концептосферу¹, а через дослідження комунікативної компетенції, комунікативних потреб та мовленнєвої поведінки *мовленнєвої особистості*.

На мою думку, для аналізу національно-мовного вияву мовленнєвої особистості врахування вербально-семантичного рівня "нульового для особистості і певною мірою беззмістовного", рівня "нейтралізації особистості" [Караулов 1989, 36] є, безперечно, релевантним. Згадаймо, що Ю.М. Караулов, вважає цей "ординарно-семантичний рівень" непоказовим щодо експлікації інтелектуальних характеристик, переважно з якими він і пов'язував поняття мовної особистості. З цим можна погодитися лише за умов розрізнення понять мовна особистість ↔ мовленнєва

¹ Поняття концептосфери було впроваджено у науковий обіг акад. Д.Лихачовим і опрацьоване у форматі "концептосфера російської мови" московською дослідницею В.В. Красних у її докторській дисертації "Сруктура коммуникации в свете лингво-когнитивного подхода (коммуникативный акт, дискурс, текст)".

особистість. Адже при спілкуванні, у конкретних комунікативних актах, мовець у першу чергу виявляє свої вольові та емоційні властивості, інтелектуальні ж, як правило, відступають дещо на задній план. І певна вербаліка "покриття" тих або інших мовленнєвих стратегій і тактик може дати вірогідні свідчення щодо "психосоціологічного" портрету мовця – мовленнєвої особистості. Вочевидь, оперування поняттям "мовна особистість" в її інтелектуальному осмисленні (а у вісімдесяти роки минулого століття саме поняття мовної особистості було новим для радянського мовознавства) і спричинило виключення вербально-семантичного рівня з поля дослідницької уваги, незважаючи на те, що він "...є головним об'єктом вивчення ... і теорії мовленнєвих актів, і теорії розмовного мовлення, і ... багатьох інших теорій, які залишаються байдужими до змісту висловлювань..." [Караулов 1989, 36], адже, на думку автора, мовна особистість починається тоді, коли до гри вступають інтелектуальні сили, "... і перший рівень (після нульового) її вивчення – виявлення, встановлення ієрархії смислів і цінностей в її картині світу, в її тезаурусі" [там само]. Як видається, у дослідницьких цілях шановний Юрій Миколайович дещо редукував поняття мовної особистості, позбавивши його характеристик особистості у цілому: "внутрішній світ кожної людської особистості характеризується різним співвідношенням розуму (*ratio*), з одного боку, і властивостей серця і душі (*emotio*) – з другого. Висловлюючись мовою семантичних примітивів, особистість – це хтось, хто **бажає, відчуває, думає, знає, говорить і діє**" [Голубовська 2004, 93]. Проте запропоноване ним розуміння мовної особистості, безсумнівно, має право на існування за умов доповнення його поняттям мовленнєвої особистості у вище окресленому значеннєвому наповненні.

Вивчення мовленнєвої особистості у соціолінгвістичному аспекті також може дати багатий і перспективний матеріал, опрацювання й узагальнення якого може підвести до висновків відносно ментальних характеристик певних соціальних груп у рамках етнічної спільноти. Тут на перший план висувається поняття **модельної особистості** – типового представника своєї соціальної групи, який ідентифікується за специфічними характеристиками вербальної та невербальної поведінки, пов'язаної з його ціннісними установками. Не можна не погодитися з В.І. Карасиком, який вважає, що модельна особистість, будучи насамперед певним стереотипом поведінки, "... суттєво впливає на культуру у цілому і служить певним символом даної культури для представників інших етнокультур.... Ми можемо говорити про специфіку епохи завдяки таким модельним особистостям". [Карасик 2003, 30]. Як зазначає далі цей автор, для Росії XIX століття одним із таких типів є Гусар – офіцер, який завжди готовий до подвигів, а у вільний час грає в карти, п'є вино, пише вірші, закохується і робить все можливе, щоб заповнити серце своєї коханої. У сучасній Росії пріоритетні позиції у списку соціальних типів, на думку

волгоградських вчених, посідають "*Братан*", "*Новий руський*"¹, "*Телевізійний ведучий*": "телевізійний ведучий сприймається ... як представник чужої західної цивілізації, тимчасом як Братан та Новий руський асоціюються з рідними патріархальними нормами поведінки" [Карасик 2004, Сиротинина 1998]. Кожен з типів має свої власні яскраві вербальні та невербальні характеристики (див. детальніше вищезазначених авторів).

Як видається, такий напрямок етномовних соціологічно орієнтованих досліджень ще не сформувався в Україні ані в рамках конкретного, ні зіставного мовознавства. Тимчасом важко переоцінити значущість вивчення прототипічних (модельних) мовних особистостей певного соціуму, оскільки саме вони визначають ціннісні координати лінгвокультурної спільноти водночас з "престижним" або "непрестижним" способом користування мовою. Спостереження над лексичними та фразеологічними одиницями, характерними для мовлення різних прототипічних моделей людини на матеріалі різних мов (тобто знов-таки опрацювання даних вербально-семантичного рівня мовної особистості) дозволило б виробити як внутрішньомовний, так і міжмовний індекс приналежності до тієї або тієї етносоціальної групи. Перспективним для української соціолінгвістики та контрастивної лінгвокультурології видається дослідження мовної /мовленнєвої особистості в аспекті соціально-статусного підходу, підвалини якого були розроблені російським вченим В.І. Карасіком [Карасик 1992, Карасик 2005]. Оцінка прагматичної функції дискурсивних слів та висловів, фразеологічних одиниць, прецедентних висловлювань, інтонаційних моделей тощо, спостереження над особливостями їхнього існування у рамках статусно-орієнтованого дискурсу української мови створюють необхідну основу для подальших контрастивних розвідок.

Як зазначає проф. А.Д. Белова, у сфері комунікативних досліджень все більш нагальним стає вивчення її етнічної специфіки: "Незважаючи на майже 200-річну історію лінгвістики, фахівці мають незначну інформацію про **етноспецифічні особливості комунікативних ситуацій**, про роль окремих добре відомих груп слів в організації комунікативного простору під час спонтанної комунікації" [Белова 2006, 27]. Зрозуміло, що етноспецифіка комунікації здатна виявитися лише при конфронтативному, зіставному модусі дослідження, за умов порівняння декількох мов, принаймні двох. На жаль, вітчизняній зіставній комунікативістиці тут майже немає чим пишатися (як кажуть англійці, "has nothing to boast of"), більше того, подібних досліджень просто не існує. З-поміж ґрунтовних розвідок на теренах нашого північного сусіда слід відзначити насамперед працю проф. С.Г. Тер-Мінасової "Язык и межкультурная коммуникация" (М., 2004), де зроблено вдалу спробу конфронтативного досліджен-

¹ Я свідомо переклала українською "Новый русский" з відхиленням від літературної норми, у просторічному модусі, щоб акцентувати як кримінальну складову цього соціального типу, так і невміння її представників користуватися нормованою літературною мовою.

ня особливостей ментальності, національного характеру та мовленнєвої поведінки англійців та росіян у різноманітних комунікативних ситуаціях. Щодо українських відповідних розвідок, помітною подією останнього часу став захист кандидатської дисертації І.Р. Корольова зі спеціальності 10.02.15 – загальне мовознавство під назвою "Комунікативна ситуація "виправдання": функціонально-прагматичний та лінгвокультурний аспекти (на матеріалі української, російської та англійської художньої прози XIX ст.), де автор по суті створює фрейм зіставного міжкультурного дослідження комунікативного акту із урахуванням використовуваних у спілкуванні стратегій і тактик, соціальних ролей адресанта й адресата, специфіки вербальних та невербальних засобів здійснення ілюкції.

Як видається, зіставна лінгвокультурологія у своїх системних та мовленнєвих іпостасях поступово набирає сили, і є надія на те, що сучасне покоління мовознавців стане свідком її перетворення на потужну галузь науково-лінгвістичного знання, що відіграватиме надзвичайно важливу роль у практиці міжетнічного спілкування у глобалізованому світі.

The article summarizes all existing views on the problem of personality which is characterized by linguistic and communicative competence. The structure of this complicated phenomenon is showed from different points of view with the regard of communicative activity of personality. The program of its research as the subject of contrastive linguistic culturology is put forward.

Key words: personality, structure of personality's linguistic competence, social role, social status, contrastive linguistic culturology.

1. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры. Психология человеческой судьбы. – Спб., 1992. 2. Белова А.Д. Лінгвістичні перспективи і прогнози у XXI столітті // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. – № 1. – К., 2006. – С.22–31. 3. Богин Г.И. Модель языковой личности в её отношении к разновидностям текстов: автореф. дис. ... д-ра филол. наук. – Л., 1984. – 42 с. 4. Божко Г.П. Речевые тактики в репертуаре русской языковой личности (на материале коммуникативной ситуации "примирение": дисс...канд. филол. наук: 10.02.02. / Киевск. нац. ун-т им. Т. Шевченко. – К., 2003. 5. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу. – К.: Логос. – 282 с. 6. Горелов И.Н., Седов К.Ф. Основы психолінгвістики: Учебное пособие. – М.: Лабиринт, 2005. – 320 с. 7. Залевская А.А. Введение в психолінгвістику. – М.: Рос. гос. гуманит. ун-т, 1999. – 382 с.; 8. Карасик В.И. Язык социального статуса. – М.: Ин-т языкознания РАН, 1992. – 320 с. 9. Карасик В.И. Речевое поведение и типы языковых личностей // Массовая культура на рубеже XX – XXI веков: Человек и его дискурс. Сб. науч. Трудов / Под ред. Ю.А. Сорокина, М.Р. Желтухиной. ИЯ РАН. – М.: "Азбуковник", 2003. – 368 с. 10. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – М.: Гнозис, 2004. – 390 с. 11. Клубукова Л.П. Феномен языковой личности в свете лингводидактики // Язык, сознание, коммуникация. – Вып. 1. – М., 1997. – С. 25–31. 12. Красных В.В. Структура коммуникации в свете лингво-когнитивного подхода (коммуникативный акт, дискурс, текст): дисс. ... докт. филол. наук. – М.: МГУ, 1999. 13. Красных В.В. "Свой" среди "чужих": миф или реальность?. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2003. – 375 с. 14. Кушнір Н.О. Вербалізація чуттєвих інтенцій у російському діалогічному мовленні (на матеріалі комунікативної ситуації "освідчення в коханні"): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. / Київськ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 16 с. 15. Ляпон М.В. Языковая личность: поиск доминанты // Язык – система. Язык – текст. Язык – способность. Сб. статей

/ Институт русского языка РАН. – М., 1995. – С. 260–276. 15. *Нерознак В.П.* Лингвистическая персонология: к определению статуса дисциплины // Сб. науч. тр. Моск. гос. лингв. ун-та. Вып. – № 426. Язык. Поэтика. Перевод. – М., 1996. – С. 112–116. 16. *Тер-Минасова С.Г.* Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Изд-во МГУ, 2004. – 352 с. 17. *Юнг К.Г.* Психологические типы. – М., 1992. 18. *Сиротинина О.Б.* Социолингвистический фактор в становлении языковой личности // Языковая личность: социолингвистические и эмотивные аспекты. – Волгоград, Саратов: Перемена, 1998. – С. 3–9.